

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Examensarbete

Den etnocentriske mannens börda att utforma läromedel

En läromedelsanalys av kolonialiseringen och imperialismen i äldre läromedel

Författare: Julia Buchalle Karlsson

Handledare: David Örbring

Examinator: Erik Wångmar

Termin: VT19

Ämne: Historia

Nivå: 61-90-poängnivå

Kurskod: 2HIÄ06

Author: Julia Buchalle Karlsson

Title: The ethnocentric man's burden to obstruct educational materials

Location: Linnaeus University

Language: Swedish

Number of pages: 34

Abstract

This is a study about educational materials in history, focused on colonialism and imperialism post-war. The materials used for this study are published in the 1950's when several former colonies were liberated and declared as independent. The purpose of this study is to collect and compare the educational materials and inquire into the materials with a theory of ethnocentrism. The materials are published at different times during 1950 to 1956 and are quite similar in the traditional disposition. The study proves, despite the spreading ideology of world assuring peace and protection of the human rights, educational materials in history are deeply influenced by ethnocentrism and what we probably would perceive as racism today.

Keywords: educational materials, ethnocentrism, history, colonialism, imperialism, post-war

Tack

Jag vill tacka alla som stöttat, väglett och inspirerat mig till att skriva den här uppsatsen. Jag vill tacka Hans Hägerdal för att han varit en trygg kontakt genom arbetets gång. Jag vill också tacka Lunds Universitetsbibliotek för det goda bemötandet och allt det material som personalen kunde leta upp med kort varsel.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	<i>Syfte och frågeställningar</i>	1
1.2	<i>Disposition</i>	1
1.3	<i>Avgränsningar</i>	2
2	Metod, material och teori	2
2.1	<i>Metod</i>	2
2.2	<i>Källmaterial</i>	4
2.2.1	År 1950	5
2.2.2	År 1954	5
2.2.3	År 1955	6
2.2.4	År 1956	6
2.3	<i>Teori</i>	7
3	Forskningsläge	10
4	Bakgrund	12
4.1	<i>Rasism och etnocentriska idéer</i>	12
4.2	<i>Svenska skolväsendet i förändring</i>	14
4.3	<i>Kolonial frigörelse</i>	14
5	Empirin	15
5.1	<i>Kolonialisering under 1500–1600-talet</i>	15
5.2	<i>Imperialismen</i>	18
5.3	<i>Avkoloniseringen</i>	21
6	Resultat	22
6.1	<i>Didaktisk funktion</i>	23
6.2	<i>Andrafiering, etnocentrism och stereotypisering</i>	24
6.3	<i>Slutsatser</i>	26
7	Referenser	28

1 Inledning

“Den vite mannens börda” är en dikt skriven av den brittiska författaren Rudyard Kipling (1865–1936) som handlar om idén att européer kunde och skulle civilisera andra människor som inte tillhörde den västerländska civilisationen och att imperialismen till slut skulle förse dem med modernitet och högre levnadsstandard.¹ Rättfärdigandet av imperialismen erinrar oss om vår värld än idag, trots den frigörelse som skedde för cirka 70 år sedan, och hur beskrivs detta i den tidens läromedel? Hur speglades egentligen kolonialiseringen och imperialismen under den tid då länder organiserades för att säkerställa världsfred och skyddet av mänskliga rättigheter? Dessa frågor kommer att behandlas och undersökas utifrån en teori om etnocentrism, andrafiering och stereotypisering.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur läromedlen under 1950-talet speglar kolonialismen, imperialismen och avkolonialisering i historieböcker på gymnasienivå. Uppsatsen kommer att innehålla en komparativ del där de olika läromedlen ska jämföras när det gäller att redogöra för deras olika föreställningar kring historiskt stoff i förhållande till interkulturalitet. För att kunna behandla dessa punkter syftar denna uppsats till att besvara två frågeställningar:

- Vilket utrymme ges kolonialisering, imperialism och avkolonialisering i läromedlen?
- Hur förhåller sig läromedlen till etnocentrism, andrafiering och stereotypisering?

1.2 Disposition

Detta arbete är baserat på ett konventionellt upplägg av examensarbeten. I avsnittet om metod, teori och material kommer uppsatsens tillvägagångssätt att klargöras liksom de teoretiska förutsättningar och det urval av material som studien grundar på. Forskningsläget presenteras utifrån de historiedidaktiska studier vilka berör de centrala delar, metodologiskt eller ämnesmässigt, som detta arbete avser att undersöka. Bakgrunden är en egen del, istället för sammanfogad med empirin, då bakgrunden presenterar olika händelser och företeelser som är adekvata för tiden då läromedlen författas. Empirins innehåll blir tydligare och

---

¹ McKay, Ebrey, Beck, Crowston, Wiesner-Hanks, Dávila. *A History of World Societies* (2015). Upplaga 10:1. Bedford/St. Martins. Boston, U.S.A. s. 769–770

undersökningen fokuseras på läromedlen. Empirin är uppdelat i tre underrubriker: kolonialisering under 1500–1600-talet, imperialismen och efterkrigstiden. Under rubriken efterkrigstiden ämnar materialet fokusera på kolonial frigörelse under denna period. Källmaterialet ska redogöras och undersökas utifrån dessa underrubriker för att förenkla läsandet, men också för att kunna återkoppla till resultatet på ett strukturerat vis. I resultatet ska frågeställningarna besvaras utifrån den empiriska data och teori som behandlats.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen avser att undersöka läromedlen från efterkrigstiden, det vill säga i kölvattnet av andra världskriget och påbörjan av Sveriges välfärdsbygge. Läroböckerna måste också därför undersökas och avgränsas i förhållning till sin tid och den tidsanda som präglar. Många historiska läroböcker för gymnasium från cirka 1950-talet som behandlar världshistoria är svårtillgängliga eller inte till för endast för gymnasium utan kan vara till för folkhögskola. Dels är många läroböcker av denna sort, skrivna av samma författare eller påverkade av varandras böcker. Jag har valt att endast använda mig av de historiska läroböcker som är särskilt författade och tryckta för gymnasium eller utan nämnd förankring till specifik skolverksamhet.

2 Metod, material och teori

Denna uppsats är en läromedelsanalys som kommer att undersökas utifrån kvalitativ metod och komparativ analys. Uppsatsen kommer att bearbetas från teori till empiri och därmed undersökas deduktivt.

2.1 Metod

Denna uppsats är utformad utifrån kvalitativa metoder. Undersökningen har krävt att man arbetat utifrån två olika metoder: textanalys och diskursanalys. Textanalysen härrör ur den hermeneutiska vetenskapstraditionen, där texters helhet av ord och meningar är i fokus.² I Martin Gustavssons & Yvonne Svanströms bok *Metod – guide för historiska studier* beskriver författaren Maria Sjöberg hur texter kan undersökas för att tolka något. Frågan är avgörande för vilka texter som ska undersökas hur de ska bearbetas, men de krav som måste uppfyllas för att kunna använda textanalys vetenskapligt är att texterna bearbetas precist och

---

² Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne (red). *Metod – guide för historiska studier* (2018). Upplaga 1:1. Studentlitteratur AB. Lund. s.72

konsekvent.³ De texter som ska bearbetas är pedagogiska texter och kräver då också metoder för att kunna undersöka dem utifrån deras kommunikativa särskildhet. Texterna ur läromedlen har ett uppsåt – att lära ut- och ska då också bearbetas efter dessa premisser för att kunna förstå kontexten och intertextualiteten. Kontexten syftar på textens yttre sammanhang, den verklighet som är resultatet av forskningen men också det sammanhang som används för att tolka den valda texten. Intertextualiteten syftar till textens inre sammanhang och kan beskrivas texter är en del av ett nät av relationer. Varje text befinner sig i samtal med föregångare eller samtida texter.⁴

Den diskursanalytiska metoden kommer att användas för att utifrån mina teorier studera det empiriska innehållet. Vid upptäckande av exempelvis värdeladdade ord eller politiska tendenser blir diskursanalysen en del av undersökningen. Anna Nilsson Hammar beskriver i samma bok att i grunden för vetenskapliga diskursanalyser ligger ett intresse just för det kommunikativa – för hur texter och tal formulerat och kommunicerat bilder av verkligheten och vilka konsekvenser detta fått.⁵ Det är också i intresse att studera de normer och värderingar som en central position, precis som beskrivningar och maktförhållande. De politiska konsekvenserna av det som kommer till uttryck och den historiska föränderlighet som kan sägas prägla samtalet över tid, är också viktiga utgångspunkter för historievetenskapliga diskursanalyser.⁶

Som läromedelsanalys måste också undersökningens metoder förhålla sig till läromedlens funktioner och historiedidaktik. I boken *Att spegla världen* beskriver Staffan Selander hur text inte utgör slutet på universum och inte kan förstås som en enda helhet⁷. Niklas Ammert presenterar läroboksforskning ur tre olika perspektiv i samma bok: *processuellt perspektiv*, *strukturellt perspektiv* och *funktionellt perspektiv*.⁸ Speciellt intressant för denna undersökning med dess frågeställningar är att studera böckerna utifrån ett *funktionellt perspektiv*. Ammert funktionella perspektiv delar han upp i tre funktioner, där den andra funktionen berör lärobokens innehåll och de perspektiv som boken förmedlar till eleverna. Här ligger böckernas urval av stoff i fokus, vilket är det som denna undersökning ska beröra. Kenneth Nordgren förklarar hur en textanalys inte är tillräcklig för att bedöma bokens

---

³ Gustavsson & Svanström (2018). s.70

⁴ Gustavsson & Svanström (2018). s. 73

⁵ Gustavsson & Svanström (2018). s. 133.

⁶ Gustavsson & Svanström (2018). s. 134.

⁷ Ammert, Niclas (red.). *Att spegla världen* (2011). Författare av kapitlet; Staffan Selander. Upplaga 1:1. Studentlitteratur AB. Lund. s. 65.

⁸ Ammert (2011). s. 28.

potential i klassrummet, då en läroboksanalys inte i första hand är en värdering av läroböckernas praktisk-pedagogiska funktion. Han menar att läroböckerna är styrda av så många andra faktorer, t. ex av marknad och ämnets traditioner.⁹ Det är också av vikt att de senare läromedlen jämförs med de tidigare för att undersöka tradition av läromedelsutformning. Det kan exempelvis vara hur stor del tillägnas kolonialismen och imperialismen i medlen, hur de rubriceras, vilken typ av förklaringar som ges till förändringsprocesser, värdeladdade ord eller politiska tendenser.

Undersökningen utgår ifrån en deduktiv metod. Det är ett av undersökningens mål att integrera teori och empiri men förhållandet mellan dessa kan ge olika negativa utfall. Det går att beskriva att i empirisk forskning går den teoretiska referensramen och data/empiri hand i hand. Teorier som inte är empiriskt underbyggda kan lätt bli spekulativa, medan empiriska undersökningar som saknar förankring i en teoretisk referensram riskerar att bli isolerade beskrivningar av enskilda fenomen med begränsat värde – de tillför inte någon ny insikt när det gäller att förstå samhälleliga fenomen.¹⁰ Denna undersökning kommer att härledas av en teori som ska testas med hjälp av den empiriska data som samlas utifrån materialet.

2.2 Källmaterial

Det tryckta material som ska undersökas är utgivna från år 1950 till och med år 1957. Materialen från denna tidsperiod, en tid av avkolonialisering och förändrad inställning till människors rättigheter, är utvalt för att utreda om texterna tar hänsyn till frigörelser och nya nationer samt om det innehåller koloniala föreställningar. Dessa litterära källor är främst läromedel framställda och skrivna för gymnasiet och övriga är läromedel som inte utskrivet tillhör någon specifik årskurs, men å andra sidan är författade med ett språk och disposition som är ämnad för äldre elever än årskurs 7. Materialet presenteras och undersöks utifrån kronologisk ordning för att tydliggöra läromedlens publicering i förankring till den tid de är författade under. Varje bok ska undersökas utifrån de första kolonialiseringarna kring de geografiska upptäckterna, imperialismen och de exploateringarna av naturresurser och människor som förekom samt avkolonialiseringar under efterkrigstiden.

---

⁹ Ammert (2011). s. 141

¹⁰ Christoffersen, Line & Johannessen, Asbjorn. *Forskningsmetoder för lärarstudenter* (2015). Upplaga 1:1. Studentlitteratur AB. Lund. s. 26

2.2.1 År 1950

Allmän historia – del II – Den nya tiden (upplaga 2:1) är ett läromedel tillhörande *Folkbildningsserien* som är en samling av läromedel inom olika ämnen, där historia kategoriserats i olika böcker. *Den nya tiden* behandlar historia från och med reformation och renässans till och med den första atombombens fall över Hiroshima 1945 vid andra världskrigets slut. Den är författad av Alf Ahlberg och Allan Degerman som i sin inledning belyser hur andra världskriget ska förstås.

Världsläget just nu och därmed de närmaste utsikterna för vår folkförsörjning, vår fred och vår frihet kan icke förstås utan kännedom om det andra världskriget. För att förstå detta krig och dess innebörd måste man lära känna icke endast den politiska, sociala och ekonomiska utvecklingen under 1920- och 1930-talen utan också t. ex. den långvariga striden mellan envælde, fåtalsvälde och folkvälde.¹¹

Liksom vi gör idag, används historia för att förstå utvecklingen av samtiden.

Av detta material förväntas ingen information om avkolonialisering, men kan möjligtvis bidra med text om kolonialisering under 1500- och 1600-talen och imperialismen.

2.2.2 År 1954

Allmän historia för gymnasiet (1954) av Martin Bäcklin, Erik Holmberg, Waldemar Lendin och Hugo Valentin är en bok som behandlar historien från och med den *paleolitiska tiden* till och med efterkrigstiden och avslutas med *Atomåldern*. Författarna försökt anpassa texten och det historiska stoffet efter eleverns mognadsgrad. De har också ägnat ett relativt stort utrymme åt den sociala och ekonomiska utvecklingen och moment ur samhällslärans sfär.¹² Boken är uppdelad i tre delar. Den första delen presenterar tiden innan äldre medeltiden. Andra delen består av medeltiden och sträcker sig fram till renässansens påbörjan. Tredje och sista delen behandlar högrenässansen fram till efterkrigstiden. Dessa tre delar delas sedan upp i mindre rubriker och vid varje påbörjan av ny del finns en kronologisk sammanställning med årtal för händelser som anses vara av vikt för att förstå respektive kapitel. Materialet förväntas kunna ge information, mer eller mindre, utifrån alla utgångspunkter som jag bygger mina frågeställningar på.

---

¹¹ Degerman, Allan. *Allmän historia - Del II – Den nya tiden* (1950). Upplaga 2:1. Ehlns Skrivmaterial AB. Stockholm.

¹² Bäcklin, Martin - Holmberg, Erik - Lendin, Waldemar - Valentin, Hugo. *Allmän historia för gymnasiet* (1954). Upplaga 1:1. Gebers förlag AB. Uppsala. s. 5–6

2.2.3 År 1955

*Allmän historia – Del II – Den nya tiden*¹³ av Alf Ahlberg och Allan Degerman publiceras i en tredje upplaga år 1955. Trots att inga ändringar nämns, kommer boken att användas rent komparativt med sin föregångare ifall ny information eller omskrivningar skulle upptäckas. Om inga ändringar har gjorts kan det också vara intressant för studien i förhållande till att utgåvorna har fyra år mellan sig.

I *Allmän historia för gymnasiet* (1955)¹⁴ av Gustav Jacobson och Ernst Söderlund behandlas historia från och med den förhistoriska tiden, den äldre och yngre stenåldern, till och med efterkrigstiden. Boken kategoriseras i Den förhistoriska tiden, Forntiden, Medeltiden, Nya tiden, Ludvig XIV:s tidevarv, Kabinettpolitikens, kolonialkrigens och upplysningens tidevarv, Revolution och Napoleon, Reaktionens, liberalismens och nationalitetsrörelsernas tid, Den väpnade fredens tidevarv, Det första världskriget, Mellankrigstiden, Det andra världskriget och Efterkrigstiden. Det som vi idag kallar tidigmodern historia behandlas i denna bok i flera olika kategorier för sig och beskrivs som olika tidevarv. En egen tolkning av boken är att den lägger mycket vikt vid politiska skeenden och händelser och statsskick. De förväntningar som finns på materialet är att den information som berör studiens utgångspunkter kan finnas, men en misstanke är att materialet kommer främst belysa politiska strategier och utvecklingar och svikta när det ska studeras utifrån sociala villkor.

2.2.4 År 1956

Allmän historia för gymnasiet (1956) av Ivar Seth och Ernst Söderlund är avsedd att ersätta *Allmän historia för gymnasiet* (1955) av Gustav Jacobson och Ernst Söderlund. Seth och Söderlund nämner i förordet hur denna boken bygger på sin föregångare där dispositionen i huvudsak är densamma och att vissa avsnitt skrivits om eller genomgått en genomgripande omarbetning. Omarbetningen har dels gjorts för att stämma överens med gällande kursplaner. Tiden efter 1815 har fått en utförligare behandling, medan andra moment i nya tidens historia har begränsats.¹⁵ Detta material kommer att användas för att komparera med tidigare text samt möjligtvis lyckas påvisa förändring i förhållande till dess tid. Då boken behandlar den historia som mina utgångspunkter fokuserar på förväntas materialet bidra med likvärdig information

---

¹³ Ahlberg, Alf & Degerman, Allan. *Allmän historia – Del II – Den nya tiden* (1955). Upplaga 3:1. Ehlin AB. Stockholm.

¹⁴ Jacobson, Gustav & Söderlund, Ernst. *Allmän historia för gymnasiet* (1955). Upplaga 4:8. P.A. Nordstedt & Söner. Stockholm.

¹⁵ Seth, Ivar & Söderlund, Ernst. *Allmän historia för gymnasiet* (1956). Upplaga 1:1. Svenska bokförlaget Bonniers. Stockholm.

från den bok som denna är avsedd att ersätta fast förhoppningsvis med ett större fokus på sociala villkor.

2.3 Teori

Det teoretiska förhållningssättet till undersökningen är främst baserad på Elisabeth Elmeroths bok *Etnisk maktordning i skola och samhälle* (2018). Elmeroth kritiserar den maktordning som finns, en maktordning där hierarki utgår ifrån etnicitet. Boken i sig är inte skriven för att specifikt utreda läromedel, utan i större utsträckning diskutera hur denna ordning uppkommer, systematiseras och påverkar samhällen och i sin tur skolverksamheter. Elmeroth beskriver i sin inledning att hon tror på att vi alla vill vara med och förverkliga skolans gestaltning och förmedling av de värden som finns formulerade i läroplanerna:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinna och män, samt solidaritet med svaga och utsatta...¹⁶

Elmeroth skriver att om vi ska kunna leva upp till läroplanens ord om människors lika värde, måste vi få syn på hierarkin och motarbeta den. Läroplanens föreskrifter kan bli verklighet och värdegrunden kan visa sig genom handling i vardagen.¹⁷ Hon förklarar även hur skolan på en ideologisk nivå är till för alla elever, alla ska bemötas med en likvärdig utbildning, men att skolan är en spegling av samhället, ett samhälle som präglas av ojämlikhet i maktfördelning.¹⁸ Den etniska maktordningens mekanismer är sociala konstruktioner. Elmeroth förklarar hur kategorisering av människor följs av en maktordning där samhällets inställning bildar basen för ett olikhetsskapande som i sin tur blir utgångspunkt för formandet av den sociala orättvisan. Fördelning av makt med utgångspunkt i etnicitet kan vara att en kategorisering över att tilldela invandrare och invandrares barn en etnicitet som utgår ifrån det de inte är. Då kan människor bedömas som ”icke svenskar” och när vi då utgår ifrån det svenska, blir ”icke-svenskar” konstruerade som en motsatt kategori. Genom konstruktion av det annorlunda skapas och återskapas ett exkluderande samhälle.¹⁹ Olikhetsskapandet i förhållande till en hierarkisk ordning blir därav en maktfördelning som underminerar det annorlunda. Elmeroth beskriver att i en hierarkisk ordning skapas överordnade och underordnade positioner som innebär möjligheter för vissa och begränsningar för andra. Hon

---

¹⁶ Elmeroth, Elisabeth. *Etnisk maktordning i skola och samhälle* (2018). 2: a upplagan. Studentlitteratur AB. Lund. s. 7

¹⁷ Elmeroth (2018). s. 7

¹⁸ Elmeroth (2018). s. 8.

¹⁹ Elmeroth (2018). s. 13

förklarar att den etniska maktordningen som begrepp kan liknas med det som inom feministisk teori benämner könsmaktsordning. Där talas det om makt *att* (möjlighet att genomföra) och makt *över* (inflytande över andra personer). Den etniska maktordningen skulle kunna innebära att svenskheten får en överordnad position, med såväl makt *att* som makt *över*, samtidigt som ”icke-svenskar” tilldelas en underordnad position.²⁰

Elmeroth förklarar även hur makt innebär social kontroll och för att kunna ha makten över andra grupper måste man kunna kontrollera dem och rättfärdiga deras underläge. Historien ger åtskilliga exempel på hur olika grupper tilldelas egenskaper som förklarar deras underordnade position och därmed rättfärdigar förföljelse och diskriminering. Nordamerikas slavhandel är ett exempel på hur man genom nedvärdering av afrikanerna kunde rättfärdiga den inhumana behandlingen av dem och Hitlers förklarande av att judar skulle vara skyldiga till olika samhällsproblem och på så sätt möjliggjordes jedeförföljelser och utrotningen av sex miljoner judar. På motsvarande sätt försöker högerextremistiska grupper att piska upp en negativ stämning mot invandrare i olika länder runt om Europa. De invandrare som fientligheten riktar sig emot kommer huvudsakligen från länder utanför Europa. Elmeroth avslutar med att förklara att den bur som byggts runt Europa har också den ett historiskt ursprung som handlar om makt, särskiljning och olikhetsskapande.²¹

Elmeroth lyfter begreppet ”The West and the Rest” som representerar en skarp gränsdragning. Med ett ursprung av omfattande kolonialisering av länder och naturtillgångar utanför den västerländska världen, som innebar att länder i väst tog sig friheten att erövra och exploatera, införa den egna civilisationen, religionen och språket bland annat, lever tankar och idéer från kolonialtiden kvar. Elmeroth ger också belägg för en postkolonialtid utifrån Edward Saids bok *Orientalism* (1978). Orienten skapades som en negativ spegelbild av väst. Genom ett skillnadsskapande där väst uppfattas som modernt och upplyst blir Orienten föråldrad och oupplyst. När väst betraktas som rationellt och begripligt, blir Orienten mystisk och obegriplig. På motsvarande sätt kunde ”dom andra”, människorna i kolonierna, beskrivas som en motbild till de västerländska. I ett sådant tankesystem skapades skillnader mellan ”vi och dom”. ”Vi” tilldelades positiva egenskaper som rationalitet, civilisation, med ”dom” tillskrev motsatta egenskaper, irrationalitet, brist på civilisation och så vidare. Dessa sätt att förstå ”Rest” rättfärdigade och legitimerade plundring och slavhandel. Kolonialmakterna kunde

---

²⁰ Elmeroth (2018). s. 14

²¹ Elmeroth (2018). s. 14

hävda att kolonisationen av andra människor var för deras eget bästa. Begreppet postkolonial innebär att även om kolonialtiden är över, lever idéer från denna tid kvar och visar sig i det skillnadsskapande som fortgår.²²

Utifrån Elmeroths bok är det tre olika begrepp som denna undersökning ska utgå ifrån: *andrafiering*, *etnocentrism* och *stereotypisering*.

Andrafiering innebär skapandet av ”dom andra” där utgångspunkten finns i den egna gruppen. Genom den egna gruppidentiteten kan vi distansera oss mot andra grupper. När vi kan tala om vad vi är, kan vi också tala om vad vi inte är. När vi talar om vad vi inte är, skapar vi ”dom andra”.²³

Etnocentrism betecknar tendensen att se den egna kulturen som central. Majoriteten, den grupp som har makten i samhället, upprätthåller bilden av den egna kulturen som det normala. En etnocentrisk inställning innebär att andra kulturer bedöms och tolkas med utgångspunkt i de värdesystem som har formats i den egna kulturen. När den egna kulturen blir normen, är det svårt att föreställa sig att det finns andra sätt att se på världen.²⁴

Stereotypisering är inget okänt ord för många, men förståelsen av uppkomsten av stereotyper och erkännandet av dem kan vara diffust. Elmeroth förklarar att stereotypa föreställningar innebär att individer från olika grupper tillskrivs egenskaper på ett förenklande och fördomsfullt sätt. När vi möter olika människor, har vi ett behov av att sortera och kategorisera för att kunna skapa förenklade bilder. Dessa förenklingar, om vad som utmärker olika grupper av människor, benämns stereotyper.²⁵ Vi utgår ofta från de yttre olikheter som vi kan iakttä. Elmeroth ger ett belysande exempel på kategorisering av människor kan gå till. Hon förklarar att om inte utseende och språk räcker till för kategoriseringen, tar vi hjälp av ”förhör”, exempelvis kommer en fråga om ursprung: ”Från vilket land kommer du?” Elmeroth uppmanar sedan till att vi kan fundera över om frågan ställs för att ge underlag för att placera in individen i en stereotyp eller av intresse för individen eller situationen i landet.²⁶

---

²² Elmeroth (2018). s. 15

²³ Elmeroth (2018). s. 30

²⁴ Elmeroth (2018). s. 32

²⁵ Elmeroth (2018). s. 33

²⁶ Elmeroth (2018). s. 34

3 Forskningsläge

Historiedidaktiska studier med kolonialismen och imperialismen som ett urval är mycket begränsat. Historiedidaktik med fokus på mer allmänna drag av läromedlens konstruktion och upplägg är något som förekommer mer. Denna studie syftar till att undersöka läromedlens konstruktion kring valt urval för att avgränsa arbetet men också för att vid eget upptäckande och personlig åsikt ges dessa inte lika stort utrymme och rättvis presentation i undervisning eller i de flesta läromedel.

Sture Långströms avhandling *Författarröst lärobokstradition – en historiedidaktisk studie* (1997) är, som beskrivet ovan, en historiedidaktisk studie där han granskar ett antal gymnasieläroböcker i historia i förhållande till intervjuer han gjort med dess författare. Han utgår ifrån egna antaganden som frågeställningar och för att få svar på dem använder han sig av *oral history*. Innan intervjuerna har han studerat läromedlens stoff översiktligt och sedan framställt övergripande frågor att ställa till författare.²⁷ Denna studie följer samma metod genom att materialet har studerats och utefter det har frågeställningar kunnat formulerats. Långström beskriver själv att han med sin studie kan visa att även i den mest lästa genren av vår litteratur, läroboken, finns budbärare. I historieböckerna finns författare av olika slag som medvetet eller omedvetet ”sänder med sin röst” och sina ställningstagande i en historisk text. Långström skriver att även om han inte misstänker dessa författare för medvetna försök att sprida någon viss ideologi eller politisk åsikt bör enligt hans mening medvetenheten om problemet med beskrivaren och beskrivningen lyftas fram på det här stadiet.²⁸ En slutsats som Långström fastställer, är att i grunden finns ”rösten” där mer eller mindre tydlig i allt skrivet. Författarna har valt ut och format innehållet i huvudsak efter sin egen fatatur.²⁹

I boken *Att spegla världen* presenterar Kennet Nordgren en undersökning som han gjort som är relevant med denna studies urval där interkulturalitet är i fokus. Nordgren gör en kvantitativ undersökning på hur utvalda historieläroböckers interkulturella potential framställs. Han menar att det är en mer kvalitativ fråga, men att det är relevant även kvantitativt att förstå hur det historiska rummet är möblerat. I hans undersökning kommer han fram till att från 1600-talet fram till andra hälften av 1800-talet behärskas det historiska rummet närmast totalt av Europa och Nordamerika och därefter återkommer världen utanför

---

²⁷ Långström, Sture. *Författarröst & lärobokstradition – en historiedidaktisk studie* (1997). Borea Bokförlag. Umeå. s. 28-31

²⁸ Långström (1997). s. 224

²⁹ Långström (1997). s. 231

Europa under imperialismens epok. Nordgren kommer till slutsatsen att läroböckerna framställer omvärlden relevant endast i sin relation till Västeuropa.³⁰

De läroböcker som Nordgren använder sig av är tryckta mellan 1995–2005 och med slutsatsen kan en se hur det interkulturella perspektivets potential är övergripande bristfällig. Nordgren beskriver det interkulturella perspektivet i historieböcker med hur en lärobok i historia är ett resultat av en brottning mellan att välja ut historiska händelser och sätta in dessa i meningsfulla sammanhang. Han menar att med hjälp av olika analysmetoder kan man se om historieläromedel ger ett interkulturellt perspektiv på historien.³¹

I samma bok har Klas-Göran Karlsson skrivit om *läroboken i kläm mellan makten och makten*. Han beskriver hur internationella organisationer som Föreningen Norden, UNESCO och Europarådet, i ljuset av två världskrig, länge arbetat med att granska läroböcker. Nationella och transnationella lärobokskommissioner har satts samman för att revidera stereotypa och skeva verklighetsbeskrivningar som har skapat eller hotar att skapa motsättningar mellan etniska grupper eller länder. Karlsson fortsätter att förklara hur läroboken alltid står i ett dubbelt förhållande till makten. Den är dels en verkan eller ett resultat av, dels en orsak eller ett upphov till den. Han menar att läroboken är bådadera och därav finns återverkningar som man kan beskriva som politiska eller ideologiska och som man svårt helt kan komma undan om man analyserar läroböcker. Det innebär att läroboken och dess närliggande aktörer, så som författare, förlag eller ämbetsverket som utfärdar läroplanen som boken baseras på, är bestämda eller begränsade av de ramar som satts upp av en politisk regim, ideologi eller social ordning.³²

Karlsson förklarar vidare hur läroböcker kan fungera både som återskapande och omskapande beroende på historisk och samhällelig kontext. Det kan förvisso bidra, och bidrar säkert ofta i praktiken till att reproducera det bestående, men den kan också utgöra en föränderlig, till och med revolutionär kraft i samhällsutveckling. För utforskaren av läroböckers förhållande till makt gäller det att granska båda dessa relationer, att frilägga maktens mekanismer, men också att visa hur makten frambringas.³³ När läroboken är speglad utifrån verkan, speglas en önskvärd relation mellan de två parter som alltid är inblandade i ett maktförhållande, å ena

---

³⁰ Ammert (red), Nordgren (2011). s. 142

³¹ Ammert (red), Nordgren (2011). s. 139.

³² Ammert (red), Karlsson (2011). s. 46.

³³ Ammert (red), Karlsson (2011). s. 46

sidan de som har eller gör anspråk på makten, å andra sidan de som underkastar sig och därmed låter sig kontrolleras och styras av denna makt.

Karlsson nämner begreppet *hegemoni*, ett begrepp som används för att benämna det maktbaserade system av kunskaper, attityder och värden som genomsyrar klassamhällen och därmed även styr produktionen och konsumtionen av läroböcker.³⁴ Karlsson förklarar att när läroboken speglas utifrån orsak, kopplas det direkt till hermeneutisk filosofisk tradition om mening. Mening och förståelse är i den hermeneutiska traditionen aldrig ”rena” begrepp, utan alltid avhängiga av språklig, historiska och kulturella kontexter. Vi tolkar inte förutsättningslöst och tolkningen står inte heller utanför maktspelet. Karlsson menar att mening är därför ett viktigt begrepp för att förstå relationen mellan lärobok och makt, eftersom legitimitet i hög grad handlar om att ett maktinnehav inte framställs som tillfälligt och orättfärdigt, utan just som meningsfullt i betydelsen att det är präglad av innehåll och avsikter. Det kan kodas som naturligt, nödvändigt och riktigt i en lärobokstext. Karlsson avslutar med att skriva att sådana meningssammanhang gör sannolikt makten lättare att acceptera och uthärda.³⁵

4 Bakgrund

För att förstå hur tidens omständigheter påverkar läromedlens innehåll presenteras de samhällsidéer och människosyner som utvecklats innan och utvecklades under denna tid. Elmeroth skriver att under 1800-talet intresserades sig vetenskapen för studier av raser.³⁶ Efter andra världskriget förändrades både politiska och sociala förhållanden på många olika vis runtom i världen. FN och Europarådet etablerades och därmed belystes demokrati och mänskliga rättigheter allt mer. Flera utav de länder som ockuperats eller koloniserats blev självständiga, men under olika villkor och förhållanden. I Sverige framfördes fler demokratiska reformer som bland annat förändrade skolväsendet, exempelvis strävan för likvärdig utbildning.

4.1 Rasism och etnocentriska idéer

Elmeroth skriver att under 1800-talet, med den vetenskapen som utvecklades, började man dela in människor i kategorier. Teorier om att människor skulle tillhöra olika raser har inte

---

³⁴ Ammert (red), Karlsson (2011). s. 47

³⁵ Ammert (red), Karlsson (2011). s. 51

³⁶ Elmeroth (2018). s. 45.

någon lång historia, de växte fram i samband med kolonialtiden. Rasteorierna gick ut på att skillnader mellan olika grupper är medfödda, outplånliga och oföränderliga. Hon skriver att i Charles Darwins verk *The descent of man and selection in relation to sex* (1871) förklaras det hur vissa raser är mer högtstående än andra, vilket leder till föreställningen om de mest livsdugligas överlevnad (the survival of the fittest). Darwins idéer gav näring åt sortering av människor i starka och svaga. Vetenskapsmän och intellektuella i västvärlden inspirerades av darwinismen och försökte under många årtionden visa att rangordningen av människor är ett resultat av det naturliga urvalet.³⁷ McKay m.fl. beskriver hur Herbert Spencer (1820–1903), en engelsk filosof, ansåg att mänskligheten utgörs också av ”the survival of the fittest” ekonomiskt. De med bättre socioekonomiska förutsättningar – de starka – blir mäktiga och välbärgade och de med färre eller inga socioekonomiska förutsättningar – de svaga – blir erövrade och förbli fattiga. Socialdarwinismen utnyttjades av mäktiga nationer för att rättfärdiga nationalism och expansion, och av kolonister för att rättfärdiga imperialismen.³⁸

Elmeroth förklarar även hur rasteorierna blev ett vetenskapligt intresse i Sverige och att det yttersta beviset är kanske att Sverige var det första landet i världen som år 1922 inrättade en statlig myndighet som skulle hantera frågor om rashygien. Med utgångspunkt i teorier om ras trodde man att utseendet bestämde mental förmåga och olika inre egenskaper. Utöver syftet att försöka förmå ”högtstående” människor att skaffa fler barn och ”lågstående” att sluta fortplanta sig, skulle man också motarbeta rasblandning. De rashygieniska idéerna legitimerade bland annat tvångssteriliseringar och andra övergrepp mot människor som definierades som avvikande.³⁹ Elmeroth beskriver vidare hur rasordning skapades. Ideologin leder till att det är legitimt att urskilja och särbehandla människor på grundval av genetiskt ärvda eller påhittade egenskaper. Historiskt var det yttre markörerna som var grunden för skapandet av en rasordning. Denna rasordning ansågs följa naturlagar eller en gudomlig vilja och kunde därför användas som skäl för ojämlig behandling. De negativa ärftliga egenskaperna legitimerade på detta sätt den ”vita rasens” utsugning av andra raser. Utan den ideologi som förklarade att ”dom andra” var underlägsna skulle omvärlden inte ha kunnat acceptera slavhandeln, kolonisationen eller judeutrotningen.⁴⁰

---

³⁷ Elmeroth (2018). s. 45

³⁸ McKay (2015). s. 741-742.

³⁹ Elmeroth (2018). s. 45-46.

⁴⁰ Elmeroth (2018). s. 46-47

4.2 Svenska skolväsendet i förändring

År 1944 presenterades *27-punktsprogrammet* av arbetarrörelsen som innebar nya åtgärder och reformer för Sveriges politik som kom att även påverka skolväsendet. Skolfrågor hade tidigare varit starkt påverkade av tyska skoltraditioner men efter kriget fick USA ett starkt inflytande på skolpolitik och skolforskning. Det fanns en oro om spänningarna i världen efter kriget, man beförde de konjunkturväxlingar och kriser som kom efter första världskriget och därför formulerades de konkreta åtgärder för en statligt ingripande politik i programmet. I programmet nämndes att skolans viktigaste uppgift var att ge lika utbildningsmöjligheter oberoende av föräldrarnas inkomst och bostadsort. Detta skulle sedan leda till att en obligatorisk nioårig skolgång etableras.⁴¹

4.3 Kolonial frigörelse

Efter andra världskriget blev de så kallade kolonialväldena svagare och nationalistiska rörelser i kolonierna blev mer ihållande. Trots historiska och kulturella skillnader var så kallade "Third world countries" i Afrika, Asien och Latinamerika fattiga och ekonomiskt underutvecklade. Rötterna till många frihetsrörelser i dessa länder går långt tillbaka innan andra världskriget. Under 1920- och 1930-talet dämpades dessa rörelser genom undertryckande och begränsande reformer. Strävandet efter att göra sig fri gjordes i olika många former. För att frigöra sig ekonomiskt strävade de efter nationell industrialisering och utveckling för att avsluta beroendet av "redan industrialiserade" länder. Rent politiskt eftersträvades allianser inom den industrialiserade världen för att undvika neokolonialistiska influenser av mer mäktiga länder. De reagerade även mot "vit överhöghet" som inte bara utbreddes i nazi Tyskland, utan också bland europeiska kolonialmakter och i USA.⁴²

Beroendeteorin (se "Dependency theory") är formad av idéer som beskriver hur regioner i världen som är mindre industrialiserade, fortsatte vara ekonomiskt och teknologiskt beroende av Europa och USA efter frigörelse från kolonialmakter. Efter andra världskriget beskrevs beroendeteorin utifrån att länder i Latinamerika, Afrika och Asien var fast i sin position som beroende av kapital och teknologi samt produktion av primära råvaror exempelvis jordbruket och mineraler som varor.⁴³

---

⁴¹ Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline (Red). *Lärande, Skola, Bildning – Grundbok för lärare* (2017). Upplaga 4:1. Natur & Kultur. Stockholm. s. 101–102

⁴² McKay (2015). s. 960

⁴³ McKay (2015). s. 961

Decennierna efter andra världskriget var en tid av återbyggande. För Asien, Afrika och mellanöstern bestod återbyggandet av att demontera den europeiska kolonialismen, för att rekonstituera självständiga stater eller att bygga upp nya självständiga stater. Det innebar att lära sig byta ut inte bara koloniala institutioner, utan också koloniala mentaliteter, produktionsmönster, utbildningsformer och sätt att relatera till varandra med nya versioner som inte var styrda av koloniserare.⁴⁴

5 Empirin

5.1 Kolonialisering under 1500–1600-talet

I *Allmän historia – Del II- Den nya tiden* (1950) av Ahlberg och Degerman beskrivs de geografiska upptäckterna som en inledande del till ”Nyare tidens början”. De formuleras och argumenteras i samband med de nya uppfinningarna, renässansen och reformationen för det som ”väsentligt förändrade mänsklighetens utveckling”.⁴⁵ Efter att förklarat *Columbus* upptäckt av Amerika i två meningar, förklaras vidare hur *Vasco da Gama* år 1498 fullbordade seglingen runt Afrikas sydspets och nådde fram till Främre Indien och ”därmed hade sjövägen till Indien upptäckts, och därmed inleddes den europeiska erövringspolitiken i Asien”. Texten löper vidare att förklara hur *Magalhães* år 1519 började den första världsomseglingen, fullbordad 1522. Vidare förklaras omseglingen som ett led till att jordens klotform praktiskt bevisats och uppfattningen om ”dess väldiga vattenytor börjat klarna”. De geografiska upptäckterna avslutas med att förklara att efter de första upptäckterna följde inte bara erövrare utan också handelsmän och missionärer; grunden var lagd till världshandel och världshistoria, och från den tiden har förbindelserna mellan världsdelarna blivit allt livligare.⁴⁶

Då boken är i en volym som begränsar och avdelar historien till att beröra vad som då kategoriserades som *Den nya tiden*, kan detta påverka stoffets utbredning. Däremot ges ett större utrymme för detaljer kring astronomiska upptäckter, exempelvis om uppfattningar som härstammar från antiken. Boken fokuserar senare på nationalstaters framväxt och de slagfält som berör de europeiska makterna ända fram till franska revolutionen. Det nämns ingen relation till kolonier och världshandel som en del av deras ekonomiska och politiska framväxt, utan detta presenteras senare under kapitlet *imperialismen*.

---

⁴⁴ McKay (2015). s. 988

⁴⁵ Ahlberg & Degerman (1950). s. 9

⁴⁶ Ahlberg & Degerman (1950). s. 10.

Allmän historia för gymnasiet (1954) inleds de geografiska upptäckterna med en kronologisk översikt över upptäckta sjövägar, regioner och världsomseglingar. Det nämns också hur spanjoren Cortez erövrar aztekernas rike i Mexiko mellan åren 1519–1521 och spanjoren Pizarro erövrar inkariket i Sydamerika (Peru och angränsande områden) mellan åren 1531–1535. Här beskrivs motiven, förutsättningar och följderna av de geografiska upptäckterna mer detaljerat.⁴⁷ Motiven förklaras med en känsla av helig plikt att breda ut den kristna läran, sökandet av nya handelsvägar och varor på grund av att varor som tidigare utbytts blivit mer svåråtkomliga. Förutsättningarna förklaras med de nya konstruktionerna av fartyg och segel.⁴⁸ Följderna av upptäckterna delas upp i fem delar. Den första beskrivs med västerländsk expansion av de pyreneiska folken där man förklarar hur Amerika blev europeiserat där de vita erövrarnas språk och religion etc. blev i stort sett ”förhärskande”. De beskrivs vidare att i de syd- och östasiatiska länderna (Indien, övärlden i sydöst, Kina, Japan) med deras ”talrika befolkning” och ofta ”höga kulturer” stannade det europeiska inflytandet länge i utkanterna och att huvudintresset var handelsutbytet. Afrika förklaras som ”den mörka världsdelen” där det fanns oändligt utforskade vidder i det inre och spridda europeiska handelsstationer vid kusterna. Vidare förklaras handelsutbytet mellan Afrika och Amerika såhär:

En av de viktigaste handelsvarorna var negerslavar, som överskeppades till plantagerna och gruvorna, framförallt till Amerika. Negerslavhandeln och negerslaveriet är det kanske starkaste vittnesbördet om de lidande, som de vitas herravälde ofta vållade de inhemska folken i koloniområdena. I storpolitiken blev kriget om kolonierna med tiden allt vanligare.⁴⁹

Utifrån utdraget ovanför belyses européernas erövrande som lett till lidande av de inhemska folken, men i samma utdrag använder man sig av värdeladdade ord för att beskriva utsatta människor.

Den andra punkten berör världshandeln och att den ”kom i större omfattning än tidigare i de vitas händer”. Här förklaras hur import av varor så som metaller, kryddor, kakao och tobak m.m gav ”Västerlandet” större resurser. Det beskrivs även hur ”de nya länderna” blev med tiden viktiga avsättningsmarknader för europeisk industri och mottog i stigande utsträckning Europas befolkningsöverskott.⁵⁰ Den tredje punkten motiveras med hur den ökade tillgången på ädla metaller medförde en avsevärd reduktion av penningvärdet och detta gav en motsvarande stegring i varupriserna som påverkade löntagare och bondeklassen i vissa länder

---

⁴⁷ Bäcklin (1954). s. 143-144

⁴⁸ Bäcklin (1954). s. 144.

⁴⁹ Bäcklin (1954). s. 146–147

⁵⁰ Bäcklin (1954). s. 147

i t.ex. Tyskland. Som en effekt av detta skärptes livegenskapen flerstädes.⁵¹ Den fjärde punkten förklarar hur upptäckterna genererade nya möjligheter för kapitalisterna, då stora summor placerades i handels-och kolonisationsföretag som främjade utvecklingen fram mot penninghushållning och stordrift. Den sista punkten förklarar hur upptäckterna genererade nya forskningsfält i särskilt naturvetenskap och geografi.⁵²

I den senare upplaga av *Allmän historia II – Nya tiden* (1955) av Ahlberg och Degerman är avsnittet om geografiska upptäckter och dess följder förändrat i disposition, men oförändrat i utformandet av texten.

Jacobson och Söderlunds bok *Allmän historia för gymnasiet* (1955) kategoriserar också den nya tiden från omkring år 1500. Kapitlet introduceras med renässansen där olika författare får stort utrymme, exempelvis *Dante* och *Boccaccio*. Vidare presenteras högrenaässansen, konsten och renässansmänniskan. Därefter beskrivs olika uppfinningar uppkomna ur denna tid och sedan presenteras ”De geografiska upptäcktsfärdernas mål”.

Renässansens forskningshåg drev människorna att genom resor och upptäckter vidga kunskapen om jorden. Iver att omvända hedniska folk till kristendomen gjorde också sitt till. Ännu kraftigare verkade kanske de ekonomiska intressena.⁵³

Användandet av ”hedniska folk” som beskrivande för kristendomens expansion i denna bok går att förklara med att författarna skriver utifrån de synsätt som präglade kolonistörerna, men detta är ingen garanti eller något som klargörs. Det är otydligt och av den anledningen, med tolkningsföreträde, uttyds att författarna själva valt att använda orden som beskrivande för de som koloniserades.

Därefter beskrivs upptäckande av sjövägar och världsomseglingar där *Henrik Sjöfararen*, *Columbus* och *Magalhães* är presenterade ur ett aktörsperspektiv. Deras resor beskrivs främst utifrån hur världsbilden förändrades; jorden som klotformig och nya sjövägar till nya handelsstationer.⁵⁴ Därefter presenteras *följderna av de stora geografiska upptäckterna* som inleds med att förklara portugisernas handelsutbyten i Kina, Afrikas kust och till sist Brasilien där ”en verklig kolonisation” efterhand ägde rum. Spanjorerna i ”nya världen” skapade ett sammanhängande kolonialvälde. Spanjorernas expansion beskrivs som möjligt ”tack vare eldvapen och rytteriet” och kunde på så sätt göra sig herrar över indianfolken, av vilka några,

---

⁵¹ Bäcklin (1954). s. 147

⁵² Bäcklin (1954). s. 147

⁵³ Jacobson & Söderlund (1955). s. 153

⁵⁴ Jacobson & Söderlund (1955). s. 154

främst aztekerna i Mexiko och inkas i Peru, hade ”nått ganska högt i kultur”.⁵⁵ Vidare beskrivs det hur spanjorerna utvandrade till kolonierna i Sydamerika, Mellanamerika, större delen av Västindien samt Florida och sydvästra delen av ”nuvarande förenta staterna” i rätt stor utsträckning. De förde med sig sitt språk och den katolska religionen vilken genom ”ivrigt missionsarbete” spreds bland indianerna. Det beskrivs hur spanjorerna styrde ”indianbefolkningen” med hård hand och utnyttjade ”hänsynslöst” de nya ländernas naturtillgångar, framförallt guld- och silverfyndigheterna, vilkas avkastning alla folk på den tiden ansåg vara viktigare än några andra produkter.⁵⁶ Jacobson och Söderlund beskriver sedan en del utav det vi idag kallar triangelhanden.

Då indianerna i allmänhet visade sig vara för svaga för det hårda arbetet i gruvor och på plantager, började man införa negerslavar från Afrika, och dessa liksom indianerna behandlades ofta mycket hårt.⁵⁷

Ur utdraget av texten förklaras de människor som såldes och köptes som slavar från Afrika med värdeladdade beskrivningar. Det deklarerats att indianerna var ”för svaga” för det slaveri de utsattes för och dels kategoriseras slavar från Afrika som ”en egen sort av slavar”.

Indianerna nämns inte som slavar. Skriften går också att tolkas utifrån att man värderar behandlingen av människorna som ”ofta mycket hårt”.

Den fortsatta texten på sex sidor begränsas sedan till att endast förklara utvecklingen av europeiska länder och deras levnadsförhållanden.

Ivar Seth och Ernst Söderlunds bok *Allmän historia för gymnasiet* (1956) som är en efterträdare av Jacobson och Söderlunds bok från (1955), har i minsta mån förändrat texten i detta avsnitt, exempelvis med att förkorta vissa rubriker. Sistnämnda utdraget ur Jacobsons och Söderlunds text är oförändrat förutom att vad som beskrivs som ”negerslavar” i texten har kursiverats i Seths och Söderlunds text.⁵⁸

5.2 Imperialismen

I Ahlberg och Degermans bok *Nya tiden* (1950) introduceras imperialismen i förhållande till industrialisering och nya teknologiska innovationer. Det beskrivs med att den moderna kolonialexpansionen framkallades av de många olika faktorer, den underlättades av de nya kommunikationsmedlen och stimulerades ytterligare av nya geografiska upptäckter som resulterade i nya resurser så som guld och olja. Vidare beskrivs det att i upptäcktsresandenas

---

⁵⁵ Jacobson & Söderlund (1955). s. 156

⁵⁶ Jacobson & Söderlund (1955). s. 156

⁵⁷ Jacobson & Söderlund (1955). s. 156

⁵⁸ Seth & Söderlund (1956). s. 166

fotspår i Afrika följde inte bara missionärer, köpmän och ingenjörer, som främjade världsdelen ekonomiska utveckling, utan också hänsynslösa exploatörer, som t. ex i de tyska kolonierna lurade av "negerhövdingarna" stora områden och sedan lyckades förmå sin egen regering att godkänna resultatet av denna framfart och att med vapenmakt slå ned de inföddas motstånd.⁵⁹

Även här används värdeladdade beskrivningar, men besparas på i slutet av meningen, där det istället är formulerat med "infödda".

På samma sida fortsätter texten med att klargöra att på några årtionden styckades nästan hela Afrika mellan europeiska makter. Texten fortsätter med att förklara: "Endast den av amerikanerna upprättade negerrepubliken Liberia och Etiopien lyckades bevara sin självständighet".⁶⁰ Texten fortsätter med att beskriva Storbritanniens, Belgiens, Italiens och Tysklands fortsatta kolonisering med att endast beskriva de regioner som koloniserades i ekonomiska termer, utan att beskriva effekten på ursprungsbefolkning. Däremot beskrivs flera uppror och strider mellan ursprungsbefolkning och kolonialmakterna, exempelvis zulu-folken, hereros och boerna. Avsnittet fortsätter med att beskriva svåra missförhållanden i Afrika.

Med våld och list gjorde sig Europa till herre över Afrika. För att förmå negrerna att arbeta införde de europeiska företagen mångenstädes ett maskerat tvångsarbete och upplöste hela negerstammar för att därefter forsla alla vuxna män till avlägsna arbetsplatser. När inga andra medel hjälpte, förekom det, att man lockade negrerna med spritvaror. De svåraste missförhållandena fanns kanske i Leopold II:s Kongostat. Men alla kolonimakter har en tung skuldbörda.⁶¹

Texten fortlöper med att beskriva hur "de vita" rättfärdigt koloniala erövringar genom att ofta åberopat humanitära skäl och framställt sig själva som "de färgades beskyddare och förmyndare" och att "infödingarnas okunnighet och vilda seder skulle ersättas av den västerländska kulturen". Här dras även parallell till "den vite mannens börda", att det var en "helig uppgift att ta hand om de färgade och bibringa dem civilisation". Avslutningsvis beskrivs de koloniala expansionernas påverkan på ursprungsbefolkning.

[...] Slavhandeln blomstrade i Afrika, stammarna förde ständiga fejder sinsemellan, febersjukdomar härjade, kannibalismen var vida utbredd och tortyrmetoderna många. Det kan icke heller förnekas, att många kolonisatörer framgångsrikt kämpat mot dessa missförhållanden, att särskilt läkarmissionen gjort och gör stora insatser i striden mot sjukdom och andlig nöd, och att i senare tid särskilt Frankrike och

---

⁵⁹ Ahlberg & Degerman (1950). s. 124

⁶⁰ Ahlberg & Degerman (1950). s. 126

⁶¹ Ahlberg & Degerman (1950). s. 126

Storbritannien allvarligt främjat infödingarnas uppfostran. Men det ursprungliga motivet för erövringarna var sannerligen icke lusten att förbättra de färgades levnadsvillkor.⁶²

En tolkning av utdraget är att samtidigt som kolonialväldenas rättfärdigande av sina expansioner och exploateringar förkastas, beskrivs att ”Frankrike och Storbritannien allvarligt främjat infödingarnas uppfostran”.

I *Allmän historia för gymnasiet* (1954) av Bäcklin, Holmberg, Lendin och Valentin, där detta avsnitt är författat av Waldemar Valentin, beskrivs imperialism som den politik, vars allmänna drag här angivits (ökade avsättningsområden för deras industrivaror, ökade tillgångar av råvaror, expanderande områden dit del av den växande befolkningen kunde utvandra), brukar betecknas som imperialistisk och var till stor del exploateringen av kolonialländerna under imperialismens tid, som gjorde det möjligt att bereda Europas folk en allt högre levnadsstandard. Vidare förklaras imperialismens påverkan.

Samtidigt kom folken i andra delar av världen i närmare kontakt med den europeiska civilisationen, vilket blev till stor betydelse för de färgade folkens och deras länders fortsatta utveckling.⁶³

Det blir ett dilemma i tolkningen av utdraget då texten syftar till att belysa hur områden och människor exploaterades, men samtidigt rättfärdiga det med samma metoder som specifikt användes och motiverades under imperialismen.

Imperialismen belyses huvudsakligen kring de politiska och ekonomiska strategier som kolonialväldena ägnade sig åt. Det beskrivs hur kolonialmakter kompromissar om områden mellan varandra, men de koloniserade ges ingen större plats i detta avsnitt.

Avsnittet om imperialism och kolonialisering från slutet av 1800-talet till början på 1900-talet i den senare upplagan av *Nya tiden* (1955) av Ahlberg och Degerman är oförändrat. Här är även disponeringen av kapitlet orört, till skillnad från andra delar i boken som förändrats och rubricerats om.

Jacobson och Söderlund disponerar imperialism i *Allmän historia för gymnasiet* (1955) som förankrat huvudsakligen till Storbritannien, USA, Kina och Japan. I avsnittet beskrivs imperialismen utifrån politiska beslut som berör deras strategier kring ekonomiska vinster. Minimalt utrymme ges för att presentera konsekvenserna av deras expansioner och

---

⁶² Ahlberg & Degerman (1950). s. 129

⁶³ Bäcklin, Holmberg, Lendin och Valentin (1954). s. 315

exploateringar för ursprungsbefolkningen eller deras förutsättningar. Däremot beskrivs en intressant del av det som berör Kinas förhållande till Storbritannien efter opiumkrigen.

Strax före sekelskiftet skaffade sig England, Frankrike, Tyskland och Ryssland områden på Kinas mark – det talades rentav om Kinas förestående delning. Då väcktes bland kineserna ett våldsamt främlingshat, som tog sig i uttryck i det så kallade boxarupproret (1900). Härvid mördades en mängd européer, och stormakterna avsånde en gemensam expedition till Kina, som tvangs till uppgörelse på förödmjukande villkor.⁶⁴

Användandet av värdeladdade beskrivande av att ett ”våldsamt främlingshat” väcktes hos kineserna och att en mängd européer ”mördades” är högst relevant då samma värdeladdade ord inte används vid kolonistörernas handlingar.

Seth och Söderlund återger i *Allmän historia för gymnasiet* (1956) en reviderad version av ovanstående utdrag.

Strax före sekelskiftet skaffade sig England, Frankrike, Tyskland och Ryssland överhöghet över kinesiska områden, i allmänhet genom att nominellt arrendera dem. Kina betraktades som ett område, där européerna hade rätt att tvinga sig till besittningar på samma sätt som till exempel i Afrika, och det fördes diplomatiska underhandlingar om en eventuell uppdelning av det kinesiska kejsardömet. Det är ganska naturligt, att under dessa förhållanden växte fram ett starkt främlingshat i Kina. Kineserna hade knappats anledning att känna sig kulturellt underlägsna européerna; vad de hade böjt sig inför hade varit militära våldsåtgärder. Omkring sekelskiftet 1900 hade främlingshatet vuxit därefter, att en resning utbröt, det så kallade boxarupproret, som bland annat ledde till att en mängd européer mördades. De europeiska stormakterna avsånde då en gemensam expedition till Kina, och den kinesiska regeringen fann sig tvungen att gå med på en uppgörelse på mycket förödmjukande villkor.⁶⁵

I den reviderade versionen kan det urskiljas en betydligt mindre etnocentrisk syn på konsekvenser av kolonialväldena. Dels tillgivs förklaringar som inte rättfärdigar européernas handlande, utan som förklarar händelseförlopp för både parter. Däremot används ändå de värdeladdade beskrivningarna, men utelämnas i övrig text kring kolonialväldenas exploateringar.

5.3 Avkoloniseringen

Efterkrigstiden beskrivs inte i allt källmaterial vilket en personlig tolkning är att avståndet till detta i tid inte är så långt. I *Nya tiden* (1955) rubriceras inte frigörelser från kolonier, utan är i någon form av bi-fakta till att förstå spänningarna av det påbörjade kalla kriget. Exempelvis är

---

⁶⁴ Jacobson & Söderlund (1955). s. 363

⁶⁵ Seth & Söderlund (1956). s. 396

att i Främre Orienten och i Afrika beskrivs deras frigörelser som ”nationaliströrelser” som ”utnyttjade Västmaktens svårigheter i Fjärran Östern”.⁶⁶ Under en rubrik nämnd ”Oro i Afrika” förklaras hur Mandatområdet Sydvästafrika annekterades trots FN:s protester, och nya raslagar infördes för att trygga den vita minoritetens makt över ”negrerna”. Det nämns även hur Italiens före detta koloni Libyen blev självständig stat 1952 och hur revolten mot européernas herravälde har spritt sig från Asien till Afrika.⁶⁷

I *Allmän historia för gymnasiet* (1954) av Bäcklin med flera, rubriceras avsnittet med *Kolonialfolken för sig fria*. Här disponeras frigörelse för Indien, Indonesien, Indokina, Egypten och Palestina. Texten beskriver endast gemene frigörelse utifrån ett politiskt perspektiv hur gränsdragningarna drogs och hur detta påverkade de före detta kolonialväldenas politik.⁶⁸

I *Allmän historia för gymnasiet* (1955) av Jacobson och Söderlund beskrivs inte heller kolonial frigörelse i någon större mån än att förklara det kalla krigets spänningar och huru vidare världen kommer att ansluta sig mellan dessa maktgrupper. Pakistan, Indiska unionen, Burma och Indonesien förklaras kort när de deklarerades som självständiga stater.⁶⁹ I den reviderade boken av Seth & Söderlund (1956) beskrivs koloniernas frigörelse hur vissa uppnådde självständighet men med fortsatt påverkning av den koloniala maktens politiska influens. Flertalet självständighetsrörelser blev starka under denna tid och lyckades uppnå det, medan vissa länder blev friare men fortsatte påverkas av sin koloniala överhöghet.⁷⁰

6 Resultat

Denna studie syftar till att undersöka hur historieläromedel under 1950-talet speglar koloniseringen, imperialismen och kolonial frigörelse på gymnasienivå. Undersökningen ämnar besvara frågeställningarna:

- Vilket utrymme ges kolonialisering, imperialism och avkolonialisering i läromedlen?
- Hur förhåller sig läromedlen till etnocentrism, andrafiering och stereotypisering?

---

⁶⁶ Ahlberg & Degerman (1955). s. 228

⁶⁷ Ahlberg & Degerman (1955). s. 229

⁶⁸ Bäcklin, Holmberg, Lendin & Valentin (1954) s. 392-393

⁶⁹ Jacobson & Söderlund (1955) s. 400

⁷⁰ Seth & Söderlund (1956) s. 464-465

6.1 Didaktisk funktion

Som nämnt i metoden presenterar Nicklas Ammert läroboksforskning ur tre olika perspektiv: *processuellt perspektiv*, *strukturellt perspektiv* och *funktionellt perspektiv*. Speciellt intressant för denna undersökning är att studera böckerna utifrån ett *funktionellt perspektiv*.⁷¹ Det innebär att läromedlens innehåll och historiska stoff är i fokus och hur det kan förmedlas.

Koloniseringen under 1500–1600-talet ger endast ett övergripande innehåll som också agerar som bi-fakta för att kompensera förklaringen av västvärldens utveckling och samhällsförändring. Det nämns hur Amerika blev europeiserat och hur slavhandel bedrevs, men det dominerande stoffet är hur geografiska upptäckter påverkade Europas makter ekonomiskt och politiskt. Böckerna är också författade i traditionell ordning där koloniseringstiden kopplas med den nya tiden och dess innovationer, forskning och förändrade världsbild. Den utvecklingen är något som måste få utrymme för att förstå just de tre sakerna och hur detta fortsätter utvecklas, men därför bör också den andra sidan av myntet visas för att ge perspektiv och redovisa den komplexitet precis som den också var i verkligheten.

Mina förväntningar på materialets innehåll i förhållande till imperialismen var att historien skulle beskrivas i större utsträckning utifrån flera olika perspektiv. Materialet var något överraskande då viss text verkade vilja förhålla sig till att spegla ett så interkulturellt perspektiv som möjligt, men samtidigt förhöll den sig till de rättfärdigande som gjordes för att exploatera kolonierna från första början. Innehållet ges minimalt utrymme för att presentera konsekvenserna av deras expansioner och exploateringar för ursprungsbefolkningen eller deras förutsättningar. Många av läromedlen vill punkta upp följderna av imperialismen, men intresset för att exempelvis lyfta det som vi idag kallar neokolonialism misslyckas. Det måste dock tas i beaktning att vid böckernas tryckning var det många länder som inte frigjort sig ännu, å andra sidan var kolonial frigörelse heller inget obekant för tiden. Dels var koloniala frigörelser inget främmande redan på 1700-talet och efter andra världskriget, när många organisationer grundades för att upprätthålla fred och skydda mänskliga rättigheter, lever koloniala föreställningar kvar.

Kolonial frigörelse beskrivs i det mesta av materialet men är begränsat i, vad min personliga tolkning är, förhållande till den tid när böckerna utformats och getts ut. Det kan också råda om brist i forskning, tillförlitliga källor eller att frigörelse från kolonier är för den tiden en

---

⁷¹ Ammert (2011). s. 28

pågående process som bäst lyfts fram i historieböcker när all forskning kan bli rättvist utformad och inkluderad.

6.2 Andrafiering, etnocentrism och stereotypisering

Läromedlen ska inte bara granskas utifrån hur stort utrymme visst stoff fått i innehållet, utan också utifrån den teori som präglat arbetet. I studiens teorikapitel belyses Elisabeth Elmeroths beskrivning av vad makt innebär:

”Makt innebär social kontroll och för att kunna ha makten över andra grupper måste man kunna kontrollera dem och rättfärdiga deras underläge”.⁷² I det material som studerats är detta en röd tråd i historien hur erövring, kontroll och underkuvning samt en viss människosyn innebär social kontroll och hur den använts för att upprätthålla makt. Materialet går att tolkas och diskuteras utifrån Elmeroths tre begrepp: *andrafiering*, *etnocentrism* och *stereotypisering*.⁷³

Andrafiering, skapandet av ”dem andra”, i materialet är påtagligt. Varje lärobok präglas av att återge när, hur och på vilket sätt den västerländska kulturen utvecklats. Detta upplevs som naturligt för att förstå sin egen kultur, sitt land eller sin omgivning. Som påpekat i empirin läggs stor vikt vid att förklara nya innovationer som möjliggör upptäckande av världen som sedan leder till förändrad världsbild, kulturmöten, världshandel med nya råvaror som i sin tur skapar nyfikenhet för vetenskap och forskning, ger bättre förutsättningar både ekonomiskt och socialt. Materialen framställer bilden av den västerländska civilisationen som ett intellektuellt utvecklande folk, som utvecklar teknologi och industri. Och sen finns ”dem andra”. De andra som erövrar av den västerländska civilisationen, som inte är det ”vi” är. Detta är också en koppling till det som kallas *etnocentrism*. Elmeroth beskriver etnocentrism som att den betecknar tendensen att se den egna kulturen som central, ett begrepp eller synsätt som inte bara är relevant för den historia som lyfts fram i studien, utan är i viss mån en universell företeelse som präglat vårt förflutna men också vår samtid.

Samtidigt kom folken i andra delar av världen i närmare kontakt med den europeiska civilisationen, vilket blev till stor betydelse för de färgade folkens och deras länders fortsatta utveckling.⁷⁴

---

⁷² Elmeroth (2018). s. 15

⁷³ Elmeroth (2018). s. 30–34

⁷⁴ Jacobson & Söderlund (1955). s. 153

[...] Det kan icke heller förnekas, att många kolonisationer framgångsrikt kämpat mot dessa missförhållanden, att särskilt läkarmissionen gjort och gör stora insatser i striden mot sjukdom och andlig nöd, och att i senare tid särskilt Frankrike och Storbritannien allvarligt främjat infödingarnas uppfostran.⁷⁵

En beskrivning av etnocentrism är att majoriteten, den grupp som har makten i samhället upprätthåller bilden av den egna kulturen som det normala. I dessa utdrag ser vi exempel på hur andrafiering och etnocentrism uttrycks. Författarna skiljer folken i andra delar av världen som ”de andra” som behöver inflytande av europeisk kultur och civilisation, för den är ”det normala” – den tillhör majoriteten.

Vi kan också studera andrafiering, etnocentrism och stereotypisering utifrån de värdeladdade beskrivningar och ord som formulerats i materialen.

Då indianerna i allmänhet visade sig vara för svaga för det hårda arbetet i gruvor och på plantager, började man införa neger-slavar från Afrika, och dessa liksom indianerna behandlades ofta mycket hårt.⁷⁶

Indianerna beskrivs som ”svaga” för det ”arbete” som det förväntades utföra. Afrikanska slavar benämns med nedlåtande beskrivning, där också slaveriet av afrikaner särskiljs som om det vore ”en egen sorts slaveri”. Detta är ett resultat av andrafiering och stereotypisering. Genom att negativt beskriva dessa människor, på grund av att de är ”dem andra”, alltså inte en del av den västerländska kulturen, och sedan tillskriva dem negativa egenskaper för att sortera dem från det ”vi” inte är. Det skillnader som beskrivs, där olika utomeuropeiska kulturer tillskrivs olika egenskaper, baserat på deras kultur, är också relevant till det som Elmeroth beskriver som skapandet av rasordning – inte bara från ”de vita” utan också att med påhittade egenskaper, yttre och inre markörer, skapa hierarkisk ordning av de utomeuropeiska kulturerna.⁷⁷ I detta utdrag väljer författarna också helt och hållet att inte beakta deras levnadsvillkor, utan att förklara dem som ”svaga”. Sedan görs också en värdering av att de ”ofta” blev behandlade ganska hårt. Etnocentrism är påtaglig i beskrivandet av dessa kapitel, men också det som inte står, förmedlas eller undviks kan vara tecken på en rådande etnocentrism. Vid utformandet av läromedel är det förståeligt att visa urval av stoff måste göras. Däremot handlar historieförmedling om att påvisa flera perspektiv av orsakssamband och konsekvenser vid förändringsprocesser. En kan säga att två sidor av samma mynt ska visas, vilket inte förekommer i förväntad utsträckning i dessa läromedel.

---

⁷⁵ Bäcklin (1954). s. 147

⁷⁶ Bäcklin (1954). s. 144

⁷⁷ Elmeroth (2018). s. 32

6.3 Slutsatser

Utifrån det material som har studerats och undersökts i tre olika tidsperioder ur fem olika läromedlen kan en fastslå att kolonialhistorien inte uppfyller den plats den kanske skulle gjort i förhållande till den tid som de är skrivna och tryckta. Det går även att fastslå att kolonialhistoria som belyser de koloniserade och deras levnadsvillkor och förutsättningar är ännu mindre representerade i dessa läromedel och starkt påverkad av etnocentrism. Detta resulterar i att generaliseringar, stereotypisering och andrafiering förekommer och böckerna skulle stämpas som högst olämpliga för att studera historia ur idag. I materialet kan man utskilja att författare vill belysa hur ”vita erövrar” och ”europeiserar”, men samtidigt förekommer etnocentriska föreställningar i form av att ”rasordning” används för att lära ut historia. Elmeroth skriver, att utan ideologin som förklarade att ”dom andra” var underlägsen skulle omvärlden inte ha kunnat acceptera slavhandeln, kolonisationen eller judeutrotning,⁷⁸ och i resultatet av studie fastställs det att ideologin är närvarande. Man accepterar etnocentriska föreställningarna och använder dem för att förklara och lära ut historiska förändringsprocesser.

Denna studien visar på att läromedel under 1950-talet brister i interkulturalitet och att etnocentriska föreställningar är framträdande perspektiv på historien. Det kan vara mer förväntat att äldre läromedel brister i interkulturalitet, men i Kennet Nordgrens kvantitativa studie, som berör läromedlen mellan 1995–2005, visar på att etnocentriska föreställningar inte heller försvunnit ur historiska läromedlen.⁷⁹ Trots många och stora demokratiska förändringar och reformer, både politiskt och socialt, fortsätts läromedel fokuseras efter etnocentriskt perspektiv.

Innehållets förhållande till författare är lika essentiellt att analysera. Utifrån Sture Långströms studie blir det tydligt att författarens röster påverkar lärobokens innehåll, att urvalet och materialets format styrs av det egna intresset. Därmed kan vi konstatera att de läromedel som undersökts i denna studie är påverkade av sina författare, men också påverkade av tidigare läromedel som varit mallen för sitt eget utformande och författande.⁸⁰ Detta i relation till Klas-Göran Karlssons resonemang om läroboken studerad utifrån två perspektiv, verkan och orsak, kan vi också utskilja att läroboken kan vara bestämd och begränsad till

---

⁷⁸ Elmeroth (2018). s. 46-47

⁷⁹ Ammert (red), Nordgren (2011). s. 142

⁸⁰ Långström (1997). s. 224

samhällskontext, exempelvis rådande politisk regim, ideologi eller social ordning.⁸¹ Sverige under 50-talet, ett under den tiden alliansfritt land som inte varit någon utmärkande kolonialmakt, men som under socialdemokratisk regering moderniserar sig och samtidigt infört steriliseringslagar tio år tidigare uppbyggda på teorier om rasordning och eugenik, befinner sig ett tudelat läge. Ett Sverige som moderniserar sig och genom samhällsprogressiv anda strävar efter förändring och förbättring och ett Sverige som trots sin framåtsträvan har svårt att mentalt frigöra sig från västerländska tolkningar av världen. Därav kan vi förstå hur läromedlet, som är påverkad av sin samtida samhällskontext och författares röst, också är påverkad av dåtida samhällskontexter, eftersom läroböckerna ofta är skrivna utifrån tidigare publicerade läromedel som också är författade av människor från andra förflutna samhällskontexter. Det är också en förklaring till varför diskussionen och åsikter kring neokolonialism, återupprättande av politisk och ekonomisk inflytande över regioner som upphört att vara formella kolonier, i vårt postkoloniala samhälle är delad.

Läromedel från 1950-talet må inte vara relevant som läromedel idag, men studien av dem kan användas för att påvisa om läromedel påverkats av demokratiska förändringar under denna tid och framåt. Det är också av intresse att veta hur en värld i förändring, skildras i läromedel som ska utbilda och forma demokratiska medborgare och hur etnocentriska föreställningar fortsätter att påverka samhället och utbildning.

---

⁸¹ Ammert (red), Karlsson (2011). s. 46

7 Referenser

Ammert, Niclas (red.). *Att spegla världen* (2011). Upplaga 1:1. Studentlitteratur AB. Lund.

Christoffersen, Line & Johannessen, Asbjörn. *Forskningsmetoder för lärarstudenter* (2015). Upplaga 1:1. Studentlitteratur AB. Lund.

Elmeroth, Elisabeth. *Etnisk maktordning i skola och samhälle* (2018). Upplaga 2:1. Studentlitteratur AB. Lund.

Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne (red). *Metod – guide för historiska studier* (2018). Upplaga 1:1. Studentlitteratur AB. Lund.

Långström, Sture. *Författarröst & lärobokstradition – en historiedidaktisk studie* (1997). Borea Bokförlag. Umeå.

McKay, Ebrey, Beck, Crowston, Wiesner-Hanks, Dávila. *A History of World Societies* (2015). Upplaga 10:1. Bedford/St. Martins. Boston, U.S.A.

Tryckt källmaterial

Ahlberg, Alf & Degerman, Allan. *Allmän historia - Del II – Den nya tiden* (1950). Upplaga 2:1. Ehlins Skrivmaterial AB. Stockholm.

Ahlberg, Alf & Degerman, Allan. *Allmän historia – Del II – Den nya tiden* (1955). Upplaga 3:1. Ehlins Skrivmaterial AB. Stockholm.

Bäcklin, Martin - Holmberg, Erik - Lendin, Waldemar - Valentin, Hugo. *Allmän historia för gymnasiet* (1954). Upplaga 1:1. Gebers förlag AB. Uppsala.

Jacobson, Gustav & Söderlund, Ernst. *Allmän historia för gymnasiet* (1955). Upplaga 4:8. P.A. Nordstedt & Söner. Stockholm.

Seth, Ivar & Söderlund, Ernst. *Allmän historia för gymnasiet* (1956). Upplaga 1:1. Svenska bokförlaget Bonniers. Stockholm.